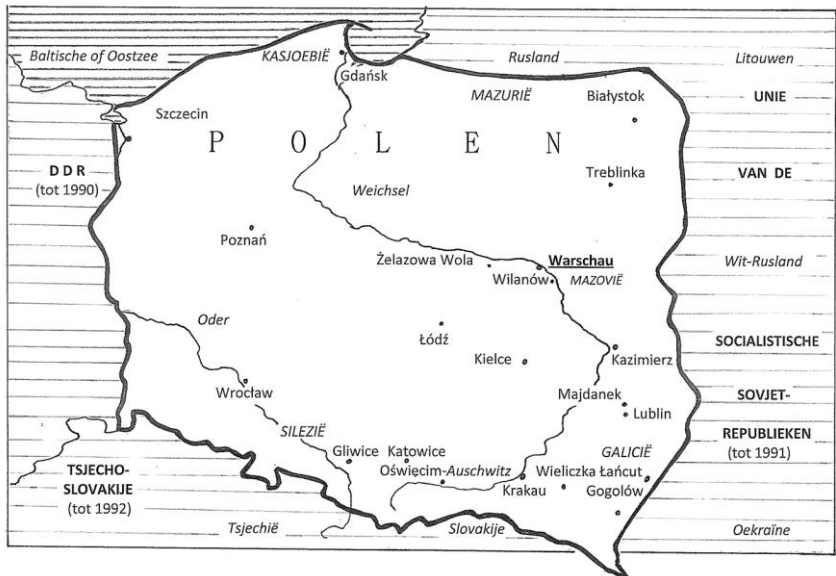

I.

Warschau 1982-1986

Alors, Messieurs, sachez être saouls comme des Polonais.

“Welaan, heren, zorg dan dat u zo dronken wordt als Polen!”
Napoleon op het slagveld van Somosierra in 1808 tegen zijn
generaals, die misprijzend lieten opmerken dat de overmoedige
Poolse soldaten dronken waren

1.

Bloemen onder de krijgswet – Het vak – Krijgswet – Solidarność – Jaruzelski – Sancties en humanitaire hulp – Versoepeling en opheffing van de krijgswet – Popieluszko – Hoop

Bloemen onder de krijgswet

Onze ambassadeur in Warschau klaagde over de onderbemanning van zijn post. Hij smeekte om versterking van de post met een diplomaat om de verbazende ontwikkelingen op te volgen.

Polen werd in 1981 overspoeld door een golf van syndicale vrijheid die haaks stond op het heersende communistische systeem. Puur binnenlands? Neen, al was het maar omdat deze situatie internationale spanningen veroorzaakte, meer bepaald tussen Polen en de Sovjet-Unie. Men moest ook de consequenties voor ogen houden van de Slotakte van Helsinki (1975), die als kroonstuk van de CVSE (Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa) vormgaf aan de détente tussen West en Oost. Ondanks de tweedeling van Europa en de Koude Oorlog nodigde de Slotakte de Europese Staten uit, belangstelling te tonen voor wat aan de andere kant van het IJzeren Gordijn gebeurde. Dit internationaal document formuleerde niet alleen principes die het gedrag regelden van de ondertekenaars ten aanzien van andere Staten maar ook ten aanzien van de eigen bevolking.

Op het verzoek van onze ambassadeur in Warschau om personeelsversterking antwoordde het ministerie dat er geen vast benoemde diplomaat beschikbaar was, maar dat men een stagiair kon sturen. De keuze viel op mij. Ik bofte: ik had niets gevraagd maar was heel blij dat ik tijdens mijn stageperiode naar een post mocht vertrekken. Oorspronkelijk ging ik maar voor één stagejaar, maar ik zou er uiteindelijk een volwaardige termijn van vier jaar blijven.

De beslissing van de directieraad van het ministerie om mij naar Polen te sturen vernam ik dezelfde dag nog, vrijdag 11 december 1981. Twee dagen later, op zondag 13 december 1981, sloeg de Poolse leider generaal Wojciech Jaruzelski een bladzijde van zijn vaderlandse geschiedenis om. Hij kondigde de krijgswet af om de vrije vakbondsbeweging, die tot een massale politieke protestgolf was uitgegroeid, een halt toe te roepen. Legertanks en controleposten tekenden het straatbeeld van deze heel speciale Poolse winter, vakbondsleiders werden gearresteerd, de bewegingsvrijheid werd drastisch beperkt. Aldus werd de orde hersteld door een regime dat zijn geloofwaardigheid verloren had maar nog op het leger kon rekenen. Het Westen protesteerde. De relaties met Polen werden gespannen. De NAVO vaardigde sancties uit: de contacten met Polen werden teruggeschroefd; Westerse landen deden lastig met inreisvisa voor vertegenwoordigers van officiële Poolse instanties.

In die sfeer vroeg ons ministerie een Poolse diplomatiek inreisvisum voor mij aan. De Poolse overheid liet mij er iets meer dan twee maanden op wachten. We konden bezwaarlijk protesteren want de nieuwe vertegenwoordiger van de Poolse luchtvaartmaatschappij LOT in Brussel, die rond dezelfde tijd in omgekeerde richting door zijn land naar België werd uitgezonden, moest nog veel langer op een Belgisch visum wachten.

Ik herinner mij ons vertrek naar Polen uit de Hollebeekstraat in Hoboken, waar we toen woonden, op 8 maart 1982. Ik probeerde 's morgens vroeg de voorruit van de auto met een vochtige doek te wassen, maar het lukte niet, want het vroom. De zon scheen wel; het zou een koude maar mooie dag worden om met ons knalrood Renaultje 4 richting Polen te rijden. Ons zeven maanden oud dochtertje hadden we op de vooravond aan mijn moeder toevertrouwd; na een korte prospectie van onze leefomstandigheden in Warschau zou Magda met het vliegtuig naar België terugkeren om haar op te halen. Wij reden langs de kortste weg van Antwerpen naar Warschau. Met ons goed beladen autootje en door de grensovergangen van toen, deden we er drie dagen over.

Stagemeester Michel Dooms had ons de tip gegeven dat een jonge diplomaat zijn kansen op goede verstandhouding op zijn nieuwe post aanzienlijk verhoogt als hij bij zijn aankomst bloemen aanbiedt aan de vrouw van zijn nieuwe baas, de ambassadeur. Een galant gebaar dat wonderen doet. Maar hoe zouden we bloemen vinden? In Polen wellicht niet, een land dat economisch aan de grond zit, onder de krijgswet gebukt gaat en met bevoorradingsproblemen te kampen heeft, en dan nog in de winter. En vanuit België bloemen meenemen zou niet verstandig zijn: ze zouden bij aankomst verslenst zijn. We zouden dus vlak vóór het IJzeren Gordijn bloemen kopen, want door Oost-Duitsland reden we maar met een transitvisum; we mochten er niet stoppen. Onze eerste overnachting was in Helmstedt aan de westelijke kant van de Duits-Duitse grens. Zoals gepland kochten we daar de volgende morgen bloemen en reden vervolgens naar de grenspost door. Die tweede dag reden we ongeveer vijfhonderd kilometer, over twee ernstige grensovergangen, de Duits-Duitse en de Duits-Poolse, tot aan een herberg op een honderdtal kilometer voor Poznań. En tenslotte arriveerden we de derde dag, na enkele militaire controleposten, in Warschau. De ambassadrice vond de bloemen prachtig. Ambassadrice: zo noemde men nota bene in die tijd de vrouw van de ambassadeur, terwijl vrouwelijke ambassadeurs liever 'mevrouw de ambassadeur' genoemd werden.

We hoefden geen spijt te hebben van de moeite om dit aparte bloemenstuk onderweg in West-Duitsland gekocht te hebben, hoewel we ook in Warschau bloemen hadden kunnen vinden. Inderdaad, tegen onze verwachting in stelden we vast dat er heel wat goed bevoorraden bloemenwinkels in Warschau waren. Hun klanten zag men op straat lopen met een bloemetje in de hand, met lintjes eraan of een strikje errond. De talrijke kapperszaken van Warschau draaiden ook goed. Men zou denken dat bevalligheid en koketterie op essentiële behoeften voorrang hadden. Er was geen vlees te vinden bij de slager, en de schappen voor

etenswaren stonden er in de supermarkt grotendeels leeg bij. Men onderging armoede in waardigheid en met stijl. Dit ging met oubollige gemanierdheid gepaard. Volgens de inheemse goede manieren begroetten Poolse mannen een vrouw steeds met een klinkende handkus, niet zomaar een symbolische buiging, maar een kordate zoen op de handrug van de dame. In hoeverre dit gebruik in het hedendaagse Polen in ere is gehouden, weet ik niet. In Joseph Roths roman *Radetzkymarsch* typeert de bereisde Poolse graaf Chojnicki zijn landgenoten rond 1910 als *Courmacher, Friseur und Modephotographen* (hofmakers, kappers en modefotografen). Welnu, zeven decennia later, in 1982, in een tijd van schaarste en onder de bewaking van de legertanks van het communistisch bewind, hielden de Polen hun voorvaderlijke hoffelijkheid en elegantie onverminderd hoog in het vaandel. Zij verhulden hun schaarste door kapsel, kleding en omgangsvormen te verzorgen. Zij haalden ook kunsten uit om toch maar dag na dag een maaltijd of wat erop moest lijken op tafel te toveren, wellicht een beetje zoals onze grootouders in de oorlogsjaren.

Een andere karaktertrek van Polen die meteen opviel, was hun vriendelijkheid voor kinderen. De speelgoedwinkels hadden het druk, ondanks het gebrek aan belangrijkere benodigdheden. Met kinderen kreeg je overal voorrang, bijvoorbeeld bij het aanschuiven voor een raadpleging bij de dokter of bij het instappen in een vliegtuig. Men ontfermde zich over jonge kinderen. Magda, die eens met ons kind ging wandelen, werd vriendelijk door een voorbijgangster op straat tegengehouden: zij legde Magda uit waar een jonge moeder in deze tijden van gebrek kinderschoentjes kon kopen. Op die zonnige dag voelde ons dochtertje zich het lekkerst blootvoets in haar buggy. Het zicht hiervan had bij deze goedgehartige Poolse vrouw oprecht medelijden gewekt.

Het vak

Ik was gedurende het eerste jaar in Polen nog stagiair en moest het vak leren. Behalve de vertegenwoordiging van ons land, de verdediging van nationale belangen en de bijstand aan landgenoten, hield dat ook rapportage of verslaggeving in.

Ook journalisten brengen verslag uit. Hun verhalen, waar men nieuwswaarde van verwacht, moeten het grote publiek interesseren. Als zij prettig om te lezen, eerlijk en pertinent zijn, hebben we met goede journalistiek te maken. De diplomaat moet deze waardevolle vorm van berichtgeving geen concurrentie aandoen. Hij moet voor ogen houden aan wie hij schrijft: aan zijn ministerie. Hij moet uitmaken of hij bovenop wat in de media te vernemen valt, iets ter attentie van zijn ministerie toe te voegen heeft. Daarbij is het nuttig om in te spelen op de agenda van de minister, ook letterlijk: waar gaat hij naartoe en wie ziet hij, en wanneer? Het is belangrijk het ministerie op het juiste moment met de informatie te voeden die het nodig heeft, meer bepaald met het oog op binnenlandse of internationale ontmoetingen. Als de minister in het parlement ondervraagd wordt,

moet hij input voor zijn antwoord krijgen. Als hij een buitenlandse collega ontmoet of als hij aan een NAVO-raad, aan een bijeenkomst in Europees verband of aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties deelneemt, moet hij met pertinente kennis gewapend zijn. Die postverslagen moeten uiteraard tijdig naar het ministerie verstuurd worden. Een uitstekend opgesteld verslag dat na de deadline bij de geadresseerde toekomt, is puur verloren moeite.

Vaak stelt het ministerie vragen aan de post. Dan is het duidelijk welke soort informatie of commentaar men in Brussel verlangt. Maar soms moet men hierop vooruitlopen en uit eigen beweging de aandacht van het ministerie op bepaalde zaken trekken. Een verslag dat beantwoordt aan de kennisnood van het ministerie heeft meer waarde dan vrijblijvende sterrenwichelarij of uitgesponnen beschouwingen en bespiegelingen, hoe spiritueel ze ook mogen zijn. Sommigen schrijven een verslag als een literair stuk. Aangenaam leesvoer is meer dan welkom, maar stijlfiguren en uitweidingen die de tekst verzwaken en de impact van de boodschap verzwakken zijn uit den boze. In ‘Les Provinciales’ van de zeventiende-eeuwse Franse filosoof Blaise Pascal lezen we: “U krijgt van mij een lange brief omdat ik geen tijd heb om u een korte brief te schrijven”. Voor diplomatieke berichtgeving geldt deze paradoxale gedachte volledig: vooraleer men een verslag verstuurt zou men tijd moeten maken om overbodige stukken uit de tekst te schrappen.

Men moet ook denken aan de beperkte absorptiecapaciteit van de ambtenaren die de ambassaderapporten in Brussel lezen: de diensten op het hoofdbestuur zijn dun bemand om de overvloed aan berichten te verwerken. Bijgevolg moeten de verslagen bondig, weloverwogen en to the point zijn. Wie het niet kan laten een lang verhaal te schrijven, moet het door een deftige samenvatting laten voorafgaan. Operationele conclusies en beleidssuggesties moeten voldoende in het oog springen en niet ondergesneeuwd zijn in een kluwen van volzinnen, hoe elegant ook geschreven.

Wat de meningen en standpunten betreft die men wil meegeven, zijn twee deontologische principes belangrijk: eerlijkheid tegenover de baas binnenshuis, en loyaliteit tegenover de baas naar buiten toe. Of: aan de baas zegt men wat men zelf van iets denkt, en aan de buitenlandse partner zegt men wat de baas er uiteindelijk van denkt. Als diplomaat moet men zijn overste in Brussel eventueel waarschuwen voor verkeerd begrip van bepaalde zaken waar men op post beter inzicht in meent te hebben, en zo nodig ingaan tegen de hoofdstroom in Brussel. Maar men moet zich bij het laatste woord van het hoofdbestuur neerleggen. Dan moet men alle koppigheid en betweterigheid laten varen en de instructie van de minister opvolgen.

Krijgswet

De Polen klaagden over het socialistische regime waar zij van af wilden, weliswaar zonder de sociale voordelen ervan op te geven, zoals de verzekerde